

КОНТРОЛА

Родољуб Шабић

Јавношћу ПРОТИВ мањка овлашћења

centar za novu politiku

6 | ИНТЕРВЈУ

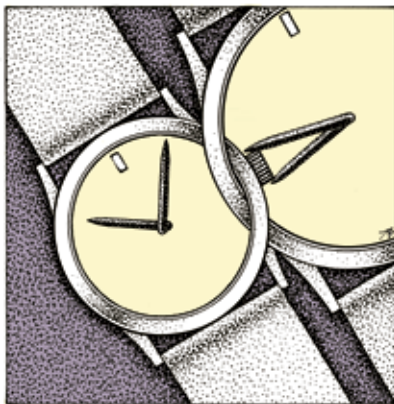
Родољуб Шабљић

ЈАВНОШЋУ ПРОТИВ МАЊКА ОВЛАШЋЕЊА

10 | ПРЕДРАГ ДЕЈАНОВИЋ

СЛУЖБЕ БЕЗБЕДНОСТИ ПОД ЛУПОМ

12 | КО КОНТРОЛИШЕ СТРАНКЕ

ЗАВРТАЊЕ РУКЕ ИЗ БРИСЕЛА

...

НАСЛОВНА СТРАНА:
АНДРЕЈ ИСАКОВИЋ

УВОДНИК

Добар је Расим

За њега стварно нико не може да каже ништа ружно. Увек има топлу људску реч за обесправљене и обеспрстене раднике, труди се да анестезира страсти у својој новопазарској централи и понекад заиста звучи најразумније међу колегама из Владе, без обзира на питање колико је то заиста и тешко с обзиром на конкуренцију. Могло би се рећи да је баш крајње сасвим врло веома океј. Само... колико би још година могао да понавља да су за петама Ратку Младићу а да се не умори или му не досади?

Просто је невероватан број варијација изјава које је г. Љајић дао у последњих пет година колико се налазио на челу нечега што има тако гламурозан назив „Акциони тим за лоцирање и хапшење хашких оптуженика“ у вези све ближе близине у односу на Ратка Младића. Акциони наслов за акциони тим. Истини за вољу, г. Љајић јесте поднео оставку на место шефа Акционог тима али је остао на месту председника Националног савета за сарадњу са Хашким трибуналом, што му дође на исто. Вероватно би се радо решио и ове друге функције када би је неко други хтео преузети, а опет можда и не би јер јесте послужила згодно када је требало направити скок из локалне у централну политичку лигу. У сваком случају, тешко би се могло наћи лице коме се више верује у Србији а да је у Влади.

Ипак, хајде да се запитам да није све мало сумњиво када се ствари поставају на тај ниво да се од вас захтева да неком верујете или не. Или хајде да се запитам које разлоге има г. Љајић да верује нашим безбедносним службама када му се куну да све чине што могу да нађу генерала Младића. На крају крајева, како неко уопште може да верује оној кухињи из које су наручивана убиства новинара, Милошевићевих политичких противника, попут Ивана Стамболића или Ибарске магистрале, али и сам атентат на Зорана Ђинђића. Да ли су те службе било чим реформисане до сада?

Често се као „крунски доказ“ постојања такве нове политичке воље наводи хапшење Радована Караџића, алијас Драгана Дабића у освет садашње владе. Па хајде онда и да се присетимо чувене приче о личној карти Драгана Дабића која је била издата у Руми, за шта је г. Љајић основао чак и посебну комисију која је требало да испита како је та лична карта издата. Та комисија је трајала онолико колико су се новинари још и занимали том причом, што и није било превише дуго, али се испоставило да је лична карта издата на име живог човека са истим матичним бројем и бројем личне карте који се такође зове Драган Дабић и такође живи у Руми. Наравно, овако нешто само се у Србији заборавља. Уколико ово није класичан пример да је неко из МУП-а или неке друге братско-сестринске службе умешао прсте, онда се заиста извињавам за оволику дозу непримерених инсинуација. На крају је испало да нико није одговоран за личну карту као што и нико из служби није до 2005. или 2006. помагао хашким оптуженицима па зато и нема разлога да буде уклоњен из службе.

Није смешно. Тужно је, заиста је тужно, што због овога Србија не може да крене напред већ десет година.

Владимир Тодорић

Култура неодговорности

Тешко је да би се нашла нека друга професија осим политике, а да је легална, према којој данас постоји такав одијум у јавности

ВЛАДИМИР ТОДОРИЋ

Лењин је рекао да је поверење добра ствар али да је контрола боља. Без обзира на његове мотиве тада, који су се тицали контроле грађана од стране државе а не обратно, он је у тој изјави погодио суштину и смисао постојања државног апарата. Увек неко некога контролише или покушава у томе. Међутим, поверење у друштву, тј. легитимитет систем зависи само и искључиво од могућности ефективне контроле рада институција, првенствено извршне власти, од представника грађана. Уколико тога нема, настаје јаз између „њих“ и „нас“ јер се ствара перцепција одвојености интереса. Генерални утисак у данашњој Србији је да имамо „кањон“ неповерења између грађана и политичара. Иако је власт нешто што извире из самог друштва које ју је изабрало, перцепција политичара у јавности је крајње негативна. Тешко је да би се нашла нека друга професија осим политике, а да је легална, према којој данас постоји такав одијум у јавности.

Постоји пуно разлога за тај одијум – од начина на који се бирају посланици, преко финансирања политичких партија па све до неиспуњених економских обећања. Када узмемо у обзир чињеницу да грађани имају крајње негативан став према политичарима генерално, онда у ствари долази на ред највеће изненађење. А то је да иако рецимо млади, који су по природи ствари у периоду када бирају своју будућу професију, сматрају да је политика неморална

ипак не би имали ништа против да им то буде животно опредељење. Напротив, сигурност тог занимања и његова отпорност на различите економске кризе, чине га можда и најпожељнијим занимањем у Србији. Тај морални обрт од осуде до саучествовања, тј. давања легитимитета, је у ствари прелазак преко моста који спаја, али и раздваја, две обале – „нас“ и „њих“.

Та контрадикторност између моралне и утилитаристичке перцепције политике је оно што суштински онемогућује контролу власти од стране грађана. Мали број људи верује дубоко у себи да би се другачије понашао од оних чија лица гледа на билбордима током предизборних кампања. Нема моралне основе, тј. права да се врши контрола и да се од некога тражи нешто што интимно знамо да ни сами нисмо спремни да дамо. Прелазак некога са „наше“ на „њихову“ обалу није никакво пењање на хијерархијској лествици друштва, јер би за такву лествицу морали постојати мериторни критеријуми,

Службе безбедности су остале суштински неререформисане и то чак после осам година од атентата на Зорана Ђинђића, у чему су и оне имале свој део одговорности

већ пре неко „склањање у 'ладовину“ које би требало по могућству да што дуже траје. За суштинску демократију је неопходна активна улога појединца, његова еманципација у економском, политичком, образовном али пре свега у културном смислу. Културни образац је овде оно што условљава одобравање пасивне улоге грађана у односу на институције.

Највећи део прошлог века смо живели у таквим условима који су сводили појединца на пасивни објекат од кога се није тражила сагласност већ послушност. Такав систем је од мана направио врлине које су се у дугом периоду укорениле у колективне навике. А политика, тиме и демократија, зависе од колективног памћења и навика, а оне су у нашем случају кочнице. Демократија није нека скупа модерна машина коју или купите или вам је неко поклони, а ви је само укључите у струју и очекујете да ради без грешке. Она подразумева дуготрајан процес друштвеног учења који се најалост састоји од пуно понављања, грешака и разочарења. Свака лекција кошта и времена и новца, али несумњиво доприноси општем интересу. Биће потребне можда и деценије да би се демократија и тржишна привреда легитимисале у Србији, и зато је можда и неправедно испостављати рачун незадовољства на прве генерације демократске власти.

Уопште, ствар са културним образцем је веома чудна и занимљива ствар. Образац се ствара као последица једног политичког амбијента и онда

БОРАН ИЛИЋ

ПОЛАГАЊЕ ЗАКЛЕТВЕ УМЕСТО ПОЛАГАЊА РАЧУНА: ПРЕМИЈЕР И МИНИСТРИ ВЛАДЕ СРБИЈЕ

постаје узрок неког другог амбијента. Да би се образац променио потребно је дејство спољњег фактора, а то су пре свега нове политичке идеје које су дошле петог октобра, без обзира на то што знамо да смо сви далеко више очекивали од њега. Потребно је такође доста времена да би се створио осећај сигурности у систему са новим културним обрасцима.

Потреба за контролом о којој је реч је у ствари потреба за одговорношћу према грађанима која се исказује кроз неколико важних тачака. Контрола трошења „нашег новца“ је на најнижем могућем нивоу и примењује се политички опортуно и селективно. Надзор над буџетом од стране Државне ревизије је у почетној фази већ једно пет година и то уз отворено противљење парламента да расправља о њеном извештају. Контрола јавних набавки је такође мисаона именица као и могућност контроле финансирања политичких партија. Странке у Србији се деле на оне које не пријављују своје финансијере и на оне које замајавају грађане

нашминканим извештајима. О томе да ниједна влада још ниједном није поднела Скупштини завршни рачун буџета не треба ни да причамо – то је невероватан податак узимајући у обзир да сматрамо да смо зрели за кандидатуру за чланство у Европској унији.

Друга ствар је контрола безбедносних служби. Ту имамо веома недефинисан законски оквир по коме се не може вршити делотворна парламентарна, а камоли политичка контрола рада служби безбедности, а то су БИА, ВБА и ВОА. Наш скупштински одбор за безбедност нема никакве правне могућности да изврши увид у рад служби, а чини се да и нема превише жеље за тако нешто. Закон о БИА у комбинацији са спорним законом о електронским комуникацијама, за којег омбудсман и повереник за доступност информација од јавног значаја тврде да је неуставан, омогућавају претерани уплив у приватност појединца где је судска контрола сведена на минималну меру.

Такође, службе безбедности су остале суштински неререформисане и то чак после осам година од атентата на Зорана Ђинђића у чему су и оне имале свој део одговорности. О отварању досијеа се одавно више не разговара ни јавно нити било како другачије. Њихова неререформисаност очигледно их није спречавала да учествују у неким другим државним реформама, нпр. судства и тужилаштва. Без обзира на то што то није признато нити јасно доказано, заувек ће остати сенка сумње да су иза реизбора судија и тужилаца стајали извештаји обавештајних служби и сигурно да се ово питање не може свести на чињеницу да повереник за информације од јавног значаја у својој инспекцији Државног већа тужилаца није наишао на писани доказ о умешаности БИА. Нарочито због тога што јесте потврђена аутентичност спорног записника са седнице Државног већа тужилаца.

Трећа компонента одговорног система су независни и слободни медији. Најпроблематичнија ствар у вези с медијима у Србији је њихово

економско стање али и небрига државе о њиховом развоју. Почев од спорног Закона о информисању, који је и даље на снази а проглашен је неуставним од стране Уставног суда, до очигледне концентрације електронских медија у рукама неколицине људи, ситуација је постала толико тешка да се десило нешто што је последњих десет година било незамисливо. УНС и НУНС су успели да се сложе око нечега, а то је да су напослетку схватили да држава и није баш нешто заинтересована за добро њихове струке уколико не шире оптимизам и послали су отворено протестно писмо председнику Републике. Када би се хтелo цинично коментарисати ово писмо могло би се рећи да су се мало касно сетили да ураде нешто тако и да је пре две године била много потребнија њихова заједничка акција када се усвајао Закон о информисању. Тада су се правиле политичке калкулације зарад „европске будућности“ и једва је дочекан договор око неке измишљене медијске стратегије као изговора да се одустане од противљења таквом закону. Оно мало преосталих храбрих новинара са интегритетом чува полиција јер су се усудили да причају о проблемима које надлежни органи нису у стању да реше.

На крају је можда и оно најважније – контрола посланика од стране грађана који су их бирали. Можда је то баш и суштинска битка која се води данас у Србији, нарочито после негативног мишљења Венецијанске комисије и инсистирања на томе да грађани унапред знају ко ће их представљати у парламенту. Од успеха ове промене вероватно зависе и све друге, јер је парламент у својој пуној снази најзначајнија државна институција. Ипак, без инсистирања Европске уније на овом питању јасно је да ми сами нећемо ништа урадити. Нема шансе. То је оно што је поразно – да не можемо сами наћи енергију и вољу да уведемо одговорност у политички систем већ ће те нове тековине морати да носе етикету „made in EU“.

Јавношћу ПРОТИВ мањка овлашћења

Само једном сам се, пре неколико година, због анонимне претње обратио надлежнима. А реакција надлежних је говорила да, чак и да су претње озбиљне, на помоћ и заштиту тешко да бих могао да рачунам

ДРАГАНА ПЕЈОВИЋ

Шест година након што је установљен институт повереника за информације од јавног значаја, Родољуб Шабић каже за НИИ да грађани Србије све више користе могућности да им информација буде доступна. “Имајући у виду конкретне околности које говоре да Србији недостаје и да јој је буквално неопходан снажан механизам демократске контроле јавности над радом власти и функционисањем државних предузећа, јако је важно да се тај тренд настави. И да поново посебно нагласим, да се инсистира на обавези власти да што више информација од јавног значаја објављује на проактивној основи, унапред, и не чекајући на конкретне захтеве грађана.”

Да ли су медији или грађани упорни да истрају у својим захтевима упућеним институцијама?

У годишњем извештају за 2010. који сам доставио Народној скупштини, поред осталог, стоји податак да је у тој години поверенику поднето више од 2.000 жалби. То је за 55 одсто више него у претходној години, а чак

седам и по пута више него у 2005. Тај податак потврђује да је све више оних спремних да упорно инсистирају на свом праву. И то је, са становишта стварне демократизације друштва, заиста драгоцен податак. Јер, што је више грађана спремних да инсистирају на стварном конзумирању права која су уписана у Устав и права ове земље, који та права доживљавају озбиљно а не као козметичка, који се не мисле са тим да та права зависе од било чије “добре воље”, то су веће шансе да процес демократске транзиције буде квалитетнији и бржи.

Како се померала граница разумевања за значај јавности информација?

Ту “борбу” повереник је водио са релативно скромним овлашћењима и апсолутно скромним ресурсима. Првих седам месеци нисам имао ниједног сарадника, а готово до половине 2009. било их је само пет. И данас, кад их има тридесетак, то је два пута мање од предвиђеног броја. Ради боље илустрације, то је, имајући у виду надлежности, и релативно и апсолутно мање од сличних органа у било којој бившој југословенској републици.

ВЕСНА ЛЈИЛИЋ

И што се овлашћења тиче ствари стоје слично. Рецимо, док српски повереник нема овлашћења ни да пред надлежним органом покрене прекршајни поступак због кршења права на слободан приступ информацијама, словеначки повереник сам води поступак и изриче казне. Зато се та “борба” морала заснивати и умногоме се заснивала на подршци јавности, грађана, цивилног сектора и, разуме се, медија. Повереник је честим присуством у јавности надокнађивао

дефицит ресурса и овлашћења. Што је подршка јавности у бројним, различитим видовима била јача то је и степен “разумевања” био виши.

Како се претходних година мењао однос институција у правцу отварања података за јавност, ако се то суштински уопште догодило?

Не онако брзо колико би било пожељно, али се у континуитету мењао. Имамо један континуиран, прогресиван и неповратан процес. Не верујем

да оно што је остварено може бити анулирано. Тежиште “борбе” треба пребацити на афирмацију савременог схватања права на слободан приступ информацијама. Схватање које подразумева да то право осим коректног поступања по захтевима за приступ информацијама подразумева много више - обавезу власти, на свим нивоима, да што више информација о свом раду, а посебно оних о располагању јавним новцем и јавним ресурсима објављују на проактивној основи, и не чекајући да то неко тражи. Добро је што, с тим у вези, има добрих примера. Због значаја институције, поменућу, ето, посебно Информатор о раду Народне скупштине, као заиста веома позитиван пример.

Које су институције данас најотвореније за сарадњу са грађанима и медијима? А на које имате највише жалби?

Које су институције најотвореније за сарадњу са грађанима и медијима треба да оцене грађани и медији. Што се жалби тиче, они су их подносили против органа власти на свим нивоима. Ипак, убедљиво највише било је жалби на рад државних органа, организација и агенција Републике Србије, пре свега министарстава. Примера ради, у прошлој години највише жалби изјављено је против МУП-а, следе Министарство финансија, потом Министарство правде, Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде.

Ти подаци су, наравно, индикативни, али ипак на основу њих треба доносити генералне закључке. Типичан пример је МУП. Велики број жалби против овог министарства је последица чињенице да је према њему упућен далеко највећи број захтева за приступ информацијама, на које, бар на велику већину одговара без проблема. Постоје министарства са далеко мањим бројем захтева, па самим тим и жалби поверенику, као што су, на пример, Министарство животне средине и просторног планирања и Министарство финансија, која ▶

имају озбиљније проблеме у вези са остваривањем права на слободан приступ информацијама.

На које сте врсте притисака наилазили током година рада?

Ако мислите на директне, отворене притиске, њих није било. Ниједном се до сада нисам суочио

с нечим што бих тако квалификовао. У ширем контексту, ствар је релативна и одговор на ваше питање зависи од тога како човек доживљава различите непријатности. Мене, од свих непријатности које сам имао, бар на индиректан притисак евентуално асоцира једино хронично ускраћивање услова потребних за

нормално функционисање институције повереника.

Било је, разуме се, и других непријатности. Ја мислим да већину њих, у контексту реалног притиска, не треба схватати озбиљно. На пример, анонимне увреде или претње, па чак и два саобраћајна удеса који су били последица прилично необичних кварова на мом службеном аутомобилу. Кад су у питању анонимне претње само једном сам се, пре неколико година, обратио надлежнима. Урадио сам то, иако их ни тада нисам доживљавао превише озбиљно, јер нису биле упућене мени већ члановима моје породице. А реакција надлежних била је таква да је говорила да, чак и да су претње озбиљне, на помоћ и заштиту тешко да бих могао да рачунам. Било је доста ситуација у којима је у истом контексту, понашање представника власти било необјашњиво. Као на типичан пример подсетићу на грубе, простачке увреде које ми је, због моје подршке легитимним захтевима медија да дођу до информација које би потврдиле деловање „друмске мафије“, својевремено упутио директор ЈП „Путеви Србије“. Он ће неколико година касније завршити у затвору, али је свакако индикативно да тада баш нико из Владе није нашао за сходно да његово понашање осуди или се бар ограда од њега.

Да ли сте додељивање још једне надлежности (заштита података о личности), предимензионирање посла, доживели као притисак?

Нова надлежност, обимнија и комплекснија од дотадашње била је, разуме се, озбиљно додатно оптерећење. За сваког, а поготово за институцију која је и до тада радила у потпуно неадекватним условима. Али, без обзира на то, нисам је доживео као било какав притисак. Разумео сам то као израз опредељења Владе и Скупштине за опцију која се све више прихвата у упоредном праву. Слично организационо

ФОТЕГ

„ОБИЧНИ ГРАЂАНИ МИ ВЕРУЈУ“: РОДОЉУБ ШАБИЋ

и функционално решење по коме један орган обезбеђује заштиту и права на слободан приступ информацијама и права на заштиту података о личности постоји нпр. у Енглеској, Словенији, Мађарској... Али наравно, очекивао сам да то опредељење буде потврђено и обезбеђењем одговарајућих нужних материјалних, логистичких и кадровских претпоставки. А то је, нажалост, изостало.

Како радите додатни посао за који нисте добили и нове услове?

Онако како је то у границама објективних околности уопште било могуће. Приликом предлагања Закона о заштити података о личности, у образложењу предлога Влада је сама навела да ће примена закона подразумевати увећање буџета повереника и, што је посебно важно, значајно повећање броја сарадника. Из несхватљивих разлога то је потпуно изостало. Не знам зашто, ваљда због грубог превида Министарства финансија, у целој 2009. повереник није добио сагласност на корекцију кадровског плана, односно није могао запослити ниједног новог сарадника ради извршавања послова из нове надлежности. То је подразумевало да се нови послови могу радити једино у форми импровизације, помоћу "штапа и канапа". У 2010. ситуација се значајно поправила, али је још увек далеко од оптималне. Ипак, бар када су у питању обавезе повереника, успели смо да надокнадимо велику већину оног што је у претходној години, због недостатка елементарних услова, било пропуштено.

Да ли вам је начин на који је регулисана област заштите података о личности добар основ за рад или вам га, напротив, отежава?

Нормативни оквир ни издалека није задовољавајући. Донели смо Закон о заштити података о личности, али он није сасвим усаглашен

са стандардима ЕУ. Нисмо донели законе којима би била уређена питања заштите података у неким посебно деликатним областима, као што су нпр. обрада биометријских података, видео-надзор, приватни сектор безбедности. Проблематични су закони у области образовања, здравства... Истовремено, неки закони који су донети су крајње проблематични, попут Закона о електронским комуникацијама. Од потребних подзаконских прописа у року су донети само они за које је надлежан био повереник. Они за које су били надлежни Влада или министарства или су донети са доцњом или уопште нису донети. С тим у вези посебно је забрињавајућа двогодишња доцња са Уредбом о заштити нарочито осетљивих података због чега је законом предвиђена посебна заштита ове категорије података још увек само празна прокламација.

Морамо урадити много тога. Треба донети или изменити велики број закона и прописа. А да би то дало ефекте треба надзорној институцији, поверенику дати неопходне кадровске и друге ресурсе и што је можда најбитније, спровести едукацију и грађана и оних који располажу подацима о личности. Наши грађани су навикнути да сваки час дају своје личне податке, чак и копије докумената, без јасне представе о томе због чега их дају и како ће се њима даље поступати и да ли ће евентуално бити злоупотребљени.

Првих седам месеци нисам имао ниједног сарадника, а готово до половине 2009. било их је само пет. И данас, кад их има тридесетак, то је два пута мање од предвиђеног броја

Потребна је активност великог броја субјеката, али не стихијска већ заснована на јасно дефинисаној стратегији. Влада јесте, на упорно инсистирање повереника, усвојила Стратегију заштите података о личности, чији нацрт је повереник припремио у сарадњи са експертима ЕУ, али, „усвојена“ Стратегија је мртво слово на папиру јер, мада је рок одавно истекао, Влада није донела Акциони план за њену реализацију.

Да ли сте након шест година задовољни резултатима рада канцеларије повереника?

Статистички подаци говоре о скоро 12.000 регистрованих предмета, од којих је око 10.500 решено. Говоре о томе да у око 91 одсто случајева интервенција повереника даје резултат, да тражилац информација добија раније ускраћене информације. Говоре и о сталном расту броја жалби које се подносе поверенику. У 2010. их је било до сада највише, преко 2.000, али само у прва три месеца ове године поднето их је скоро 1.000.

То су подаци. А није добро да ико сам оцењује сопствени рад, па ни ја то нећу чинити. Али, свакако да сам задовољан што могу да кажем да је рад институције на чијем сам челу оцењен веома добрим оценама мониторинга СЕ и ЕУ, независних експерата, новинарских удружења и других субјеката цивилног сектора. И што је најважније, да га свакодневно добро оцењују многи тзв. „обични“ грађани. Афирмисање, у почетку потпуно анонимне институције, као органа власти у који грађани верују, што потврђује велики и стално растући број захтева за заштиту права, је највреднији резултат рада мојих сарадника и мог. То је успех. А објективан неуспех је то што упркос упорним настојањима, нисам успео да анимирам ниједну од неколико влада које су се промениле, да овој институцији пружи пуну, праву подршку. ▲

Службе безбедности ПОД ЛУПОМ

ПРЕДРАГ ДЕЈАНОВИЋ, ПРАВНИ САВЕТНИК ОДЕЉЕЊА ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦИЈУ МИСИЈЕ ОБЕС У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Посебно важан чинилац унутрашње контроле служби безбедности представља заштита припадника служби безбедности који се обрађају надлежним органима са сазнањима о повредама права

Контролу служби безбедности у Републици Србији врше чиниоци које можемо груписати у систем парламентарне контроле и надзора, систем контроле од стране извршно-политичке власти, систем судске контроле, и систем унутрашње контроле. Сви они својим деловањем треба да допринесе изградњи делотворног и кохерентног система демократске цивилне контроле служби безбедности.

У систему парламентарне контроле важну улогу има надлежан скупштински одбор. Парламентарна контрола треба да се одвија на системски и свеобухватан начин предузимањем мера општег карактера у које спадају иницирање законодавних промена, покретање поступака за оцену уставности, уочавање системских проблема. У битне чиниоце система парламентарне контроле спадају и државни органи који у домену својих надлежности контролишу службе безбедности и о свом раду извештавају Народну скупштину. У ове државне органе спадају заштитник грађана и повереник

за слободан приступ подацима од јавног значаја и заштиту података личности. С обзиром на то да надлежан скупштински одбор за контролу служби безбедности нема приступ оперативним подацима служби безбедности, улога ових државних органа показује се нарочито важном, јер они, под законом прописаним условима могу приступити и оперативним подацима служби безбедности. Овако замишљен систем парламентарне контроле до сада није нашао своје место у пракси. Разлог томе могао би се тражити и у степену реформе уставно-политичких институција, парламентарне праксе и степена реформе изборног и политичког система. Колико је познато аутору овог текста, скупштински одбор ниједном до сада није приступио системском сагледавању прописа од значаја за систем безбедности, било у току израде неког закона – превентивно или пак у примени већ усвојеног закона. Прилика за тако нешто било је више. Скупштински одбор могао је да сагледа решења садржана у нацрту прописа о војним службама безбедности, те да размотри да ли је поступак

прибављања података о оствареном електронском саобраћају без увида у садржај комуникације у складу са уставом загарантованим правом на приватност и праксом стразбуршког суда. Могао је да размотри решења садржана у пропису о електронској комуникацији и да евентуално предузме одређене мере у циљу заштите права грађана. Могао је да закаже седницу након што је заштитник грађана сачинио Извештај о превентивној контролној посети БИА, на коју би позвао заштитника грађана и која би евентуално резултирала у доношењу одређених препорука или предузимању одређених мера општег карактера. Као једна од препорука у овом извештају заштитника грађана наводи се потреба да се убрза израда новог закона о Безбедносно-информативној агенцији. Скупштински одбор је могао да сагледа и решења садржана у нацрту прописа о приватним агенцијама за обезбеђење, који је тренутно на јавној расправи. Све ово је надлежни скупштински одбор могао да учини и да на проактиван и системски начин, уз континуирану сарадњу са

поменути државним органима, учини систем парламентарне контроле делотворнијим.

У чиниоце извршно-политичке контроле служби безбедности спадају Влада, Савет за националну безбедност и генерални инспектор за контролу војних служби безбедности. Посебно важну улогу има Савет за националну безбедност. Имајући у виду његову архитектуру (Савет, Канцеларија Савета и Биро за координацију служби безбедности), надлежност, делокруг послова и састав, може се рећи да Савет представља много више од контролора. Појединим секторским прописима надлежност Савета проширена је и на друге области. Тако је Канцеларија Савета надлежна да контролише класификацију и заштиту тајних података и издаје дозволе за приступ тајним подацима. Биро за координацију добио је улогу у вези са судским поступком примене посебних мера и поступака од стране војних служби безбедности. Прописом који уређује рад војних служби предвиђа се да ако судија одбије да изда налог за примену посебних поступака и мера, о разлозима одбијања обавестиће Војнобезбедносну агенцију која о томе обавештава Биро за координацију служби безбедности. Иако се у конкретном случају не ради о мешању Бироа за координацију у судски поступак који је у току, ипак се чини проблематичним оваква законска формулација. Каква треба да буде улога Бироа за координацију у вези са одбијањем захтева за примену посебног поступка и мере, који је смисао такве одредбе и какав треба да буде ефекат у пракси? Оваква законска одредба не сме на било који начин да угрози начело независности судске власти. Савет је надлежан и да даје мишљење о примени свих посебних поступака и мера од

стране Војнобезбедносне агенције. Према томе, Савет није само контролор већ има и активну улогу у спровођењу оперативних радњи служби безбедности, па је стога целисходно сагледати потребу за успостављањем одређене копче Савета са другим чиниоцима у систему демократске цивилне контроле.

Систем судске контроле рада служби безбедности суштински је битан у вези са применом одређених законом прописаних посебних поступака и мера. Постоје два режима примене мера кроз судски поступак. Један режим уређен је правилима кривичног поступка, а други правилима који регулишу рад служби безбедности. У првом случају, спровођење мере или поступка је у непосредној функцији кривичног гоњења и заснива се на наредби истражног судије по предлогу државног тужиоца. Ова врста судског поступка гарантује већу правну сигурност, јер се поред судије појављује и државни тужилац а и правила овог поступка су прецизна, предвидива и обезбеђују континуирано праћење од стране правосудних органа за све време њеног трајања. У другом случају, службе безбедности се ради вршења оперативних радњи непосредно обрађају председнику Врховног касационог суда са предлогом за одобрење примене одређене посебне мере или поступка. Реч је о посебној врсти поступка, изван општег кривичног поступка и пре евентуалног покретања кривичног поступка, који треба да омогући прикупљање и обраду оперативних података од стране служби безбедности. Управо је нужно омогућити службама безбедности правовремено деловање у предузимању оперативних радњи па поступак

примене посебних мера треба да буде ефикасан јер ће се у противном обесмислити рад служби безбедности. Ипак, поступак примене мере треба да буде под делотворном и сталном судском контролом. Напредак је учињен прописом који уређује рад војних служби, док је потребно унапредити одредбе о условима и правилима поступка примене мера од стране БИА са циљем задовољења захтева прецизности, предвидљивости и делотворне судске контроле.

Систем унутрашње контроле служби безбедности представља важну компоненту, посебно када се има у виду да не подлежу све посебне мере и поступци претходној судској одлуци. Пропис који уређује рад војних служби безбедности изричито помиње унутрашњу контролу и у основним цртама регулише ово питање, док закон који уређује рад БИА ову врсту контролу не помиње. Посебно важан чинилац унутрашње контроле служби безбедности представља заштита припадника служби безбедности који се обрађају надлежним органима са сазнањима о повредама права, законитости, сразмерности у примени овлашћења. Потребно је обезбедити делотворне механизме заштите права припадника служби безбедности, тзв. узбуњивача, о чему говори и Препорука Парламентарне скупштине Савета Европе из 2010. године о заштити узбуњивача. Пропис који уређује рад војних служби безбедности садржи одредбу да припадници службе у таквим ситуацијама не могу трпети последице по свој статус, док пропис који уређује рад БИА, ово питање не помиње.

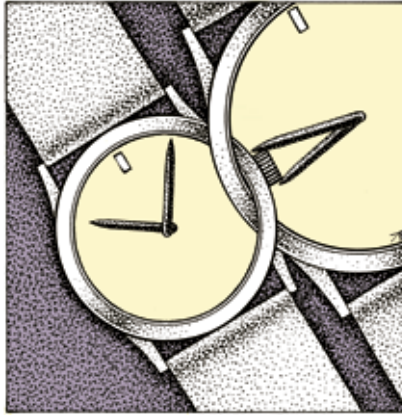
**Изнети ставови у овом раду представљају искључиво лично становиште аутора* ■

Завртање руке из Брисела

У расправи о томе ко контролише странке или унутарстраначкој демократији се као прва велика препрека наводи тајновито финансирање странака

БАТИЋ БАЧЕВИЋ

Убедљива већина странака у Србији се снажно залаже за улазак у Европу али се још снажније противе да Европа уђе у њих, тако би могла да гласи кратка али не и површна оцена једне од основних политичких контрадикција у Србији. Од када су Уставом из 1869. у српску политику ушле странке, оне су свакако одиграле кључну улогу у изградњи демократског друштва, али су се истовремено потрудиле да тај демократски дух оставе пред улазом у страначке централе. Лидери или вође су кроз историју остајали на страначкој власти чак и када би странка доживљавала тешке изборне поразе, а сваки покушај да се унутар странке расправља о новом лидеру завршавао би се цепањем странке. Зато је остало упамћено да је једино Зоран Ђинђић успео да победи Драгољуба Мићуновића на скупштини ДС, али је и тај преседан за последицу имао оснивање Демократског центра. Иако је Србија у протеклој деценији доживела озбиљан демократски помак (нема значајнијих примедби на изборни процес, опозиција се не доживљава као антидржавна појава), у самим странкама као да је повећана апсолутистичка моћ лидера, због чега се на страначким скупштинама све чешће гласа као у временима најтврђег комунизма. Најбољи пример је децембарска скупштина Демократске странке на којој је кандидатура Вука Јеремића за потпредседника изазвала праву пометњу јер је једини нарушио став странке да број кандидата и изборних функција мора бити

ЛУГОСЛАВ ВЛАХОВИЋ

идентичан. Пре те скупштине, ДС је био близу одлуке да прва од странака у Србији организује непосредне изборе за председника и потпредседнике странке, али је ипак одлучено да остане на делегатском систему гласања.

У расправи о томе ко контролише странке или унутарстраначкој демократији се као прве велика препрека наводи тајновито финансирање странака, јер партијски спонзори остају непознати не само агенцијама за борбу против корупције већ и убедљивој већини чланства и функционера. Спољни посматрачи се већ слажу да је финансирање странака главни извор коруптивне епидемије у Србији, али се у разговорима са посланицима и страначким људима може чути да спонзори често заузврат добијају могућност да своје људе сместе у парламент или владу, иако су исти људи једва познати у странци а још мање бирачима. Иако то звучи иронично, политички утицај страначких мецена је подручје на којем најпрецизније функционишу принципи тржишне економије – ако

странка има сасвим задовољавајући број спонзора они ће утицати само на неке људе из врха, али ће у времену економске кризе и несташнице људи добре воље они са лакоћом асистирати у доношењу закона, кадровским променама у Влади или стварању нове страначке стратегије.

Чак и највећи евроскептици ће признати да ће условљавање из Брисела (укидање бланко оставки и тзв. закључане листе посланичких кандидата) натерати српску политичку елиту да се самодемократизује. Један од политиколога који се најдуже бавио унутарстраначком демократијом, Владимир Гоати, напомиње да смо до сада имали посредни пропорционални систем у којем се гласало за посланике у два круга, јер су у првом кругу грађани гласали за посланике а онда су у страначким централама поново гласали којем ће посланику дати шансу да иде у парламент. “Под притисцима из Европе сада се укида тај фамозни временски размак од десетак дана од избора до одређивања имена посланика у којем су страначки врхови кориговали изборну вољу грађана и у парламент слале посланике који су били негде на зачелу листе кандидата али се добро котирају у врху странке. Сада се странкама одузима право да после саопштавања резултата арбитражују које ће посланике слати у парламент, а када још странке одлуче да руководство бирају на непосредан а не делегатски начин ми ћемо уместо партијског плебса, коначно добити партијски демос.”